

Մ. Մ. ՄԵՏԱՆՈՒ

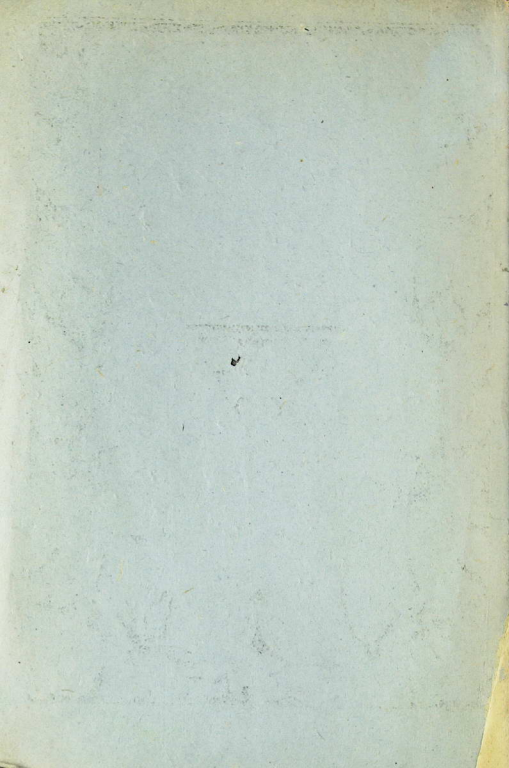
ԲԱՄԲԱԿԻ ՄՇԱԿՄԱՆ
ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

ՔԵՆՏՐՈՆԻԹԵՐԱՆԻ Ե. Բ. Կ.

Ի Ի Ֆ Ի Ս

1920

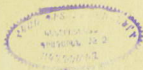

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ԲԱՄԲԱԿԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԵ
ԵՆՈՒՄԵԼՈՒԹՅԱՆ ԲՅՈՒՐՑ

633.51

Մ. Մ. ՍԻՅԱԶՈՎ

ԻՆՉՊԵՍ ՄԶԱԿԵԼ ԲԱՄԲԱԿԸ, ՎՈՐ ՍՏԱՎԻ
ԱՄԵՆԱԺԱՏ ԲԵՐՔ ՅԵՎ ՄԻԱԺԱՄԱՆԱԿ
ՎՆԱՍԱՏՈՒՆԵՐԻՑ ՔԻՉ ՏՈՒԺԻ

Ա. Ռ. Կ. ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ
ԹԻՖԼԻՍ 1930 թ.

Ա. Յ. Մյասնիկյանի անվան Հրատարակչության Զարյա Հասակա՝ի տպարան

Գրառվել է № 1072

Դրամով 2000

Գրառվել է № 906

**ԻՆՉՊԵՍ ՄԵԱԿԵԼ ԲԱՄԲԱԿԸ, ՎՈՐ ՍՏԱՅՎԻ ԱՄԵՆԱԾԱՏ
ԲԵՐԸ ՅԵՎ ՄԻԱԺԱՄԱՆԱԿ ՎՆԱՍԱՅՈՒՆԵՐԻՅ
ԳԻՉ ՏՈՒԺԻ**

Ինչպես հայանի յե, մեկ հեկտարից առաջվող հում-քամբակի քերքը միահամալսար չե վոչ միայն միևնույն շրջանի, մարդի ոտ-ժաններում, այլ նույնիսկ վարեւ գյուղում՝ տարբեր տնտեսու-թյաններում: Այսպես, մեկ մուս, Միսթյան մի քանի վայրերում մեկ հեկտարից ազատ կերպով ստանում են մեկ, մեկ և կես, յեր-քման և յերկու տոնն հում-քամբակ (դեպյաթինից 60, 90 և 120 փութ), իսկ ուրիշ տեղերում միջին հաշվով մեկ հեկտարից հաշվով կես տոնն են ստանում (դեպյաթինից 25—30 փութ): Այդ տարբե-րությունը բացատրվում և վոչ միայն հողերի տարբեր հարստու-թյամբ, այլ և հողի վոչ միատեսակ մշակումով, փոփոխությամբ, իսկ ուրիշ պատճառներով: Զրի քանակությամբ և այն ոգտագործելու շնորհքով, և վերջապես, զանազան փնաստատունների գործունեությամբ, վարունք քամբակա-ցանից խլում են քերքի շատ թե քիչ մասը: Խոսելով փնաստատունե-րի մասին, կարելի չէր թերևս մտածել, վոր նրանց ուժեղ զար-գացման և քամբակին հասցրած փնասունների պատճառն այն և, վոր մենք քամբարը չափով և շնորհքով չենք կռփում նրանց դեմ, կամ կարող և պատահել, վոր դեռ չենք օտփարել կռփել և ծանոթ չենք այն թունավոր կամ խեղդող քիմիական նյութերի հետ, վարունք մեր ժամանակներում այդպես լայն կերպով գործադրվում են գյուղատնտեսության ուրիշ փնաստատունների դեմ: Բայց այդ քա-լորովին այդպես չե. քամբակի փնաստատուններին մոշնչացնելու հա-մար մեր արտադրության տակ կան բազմատեսակ քիմիական նյութեր և մենք նրանց գործադրելու մեր գիտենք. բայց նախ քան այդ քիմիական նյութերով քամբակի փնաստատուններին մոշնչաց-նելու մասին մտածելը, սեհրամեշտ և հիշել այն հայանի խոսքը, վոր ասում է՝ «ամիկի հեշտ և առաջն տունկ, քան բոշկիկ» և աշ-

խառնել, վոր բաժրակի արտերում բույսի անձան համար ստեղծ-
վեն այնպիսի պայմաններ, վոր մեկ կողմից հնարավոր լինի ստա-
նալ ամենաբարձր բերք, իսկ մյուս կողմից՝ անբարենհաջող լինեն
վնասատուները մասնաշաղկապ րազմացման համար: Սակայն, հնա-
րավոր է և այլ, թե վոչ: Այո, հնարավոր է. և վոչ միայն հնարա-
վոր է, այլ և կենսապես անհրաժեշտ է. այդ ցույց և տալիս մեք
պրակտիկան և մեք բամբակագործական հիմնական շրջանների
համեմատութունը. ինչպես հայտնի չէ, բամբակի բերքատու-
թյան և այս կամ այն վնասատույի տարածման չափերը տարբեր
շրջաններում միատեսակ չեն:

Այսպես որինակ, Միության բամբակագործության մարդա-
բխոր հանդիսացող արևոտ Ուզբեկիստանի պողարեր Ֆլորանի
հովտում բամբակի բերքը հեկտարից միջին հաշվով լինում է մեկ
և կեսից մինչև յերկու տոննից վոչ պակաս, իսկ հաճախ ավելի
բարձր: Այնտեղ կան առանձին տնտեսատերեր, աչքի ընկնող բամ-
բակագործներ, վորոնք իրենց դաշտերից ստանում են լին և ստա-
նում են 3, 4 տոնն և նույնիսկ ավելի բամբակ մեկ հեկտարից:
Միաժամանակ պետք է նշել, վոր նույն Ֆերգանի հովտում բամ-
բակի վնասատուներ չառ քիչ են պատահում: Յեւլ բամբակի այն-
քան հայտնի թշնամին, ինչպիսին է կնդուղի թրթուռը, պատա-
հում է միայն հատ ու կենտ և վոչ մի դարձնական նշանակութուն
չունեն^{*)}:

Մյուս կողմից, Անդրկովկասի, մասնավորապես Ադրբեջանի
մի քանի շրջաններում, բամբակի բերքը մեկ հեկտարից հաղիվ
կես տոննի յն հասնում, իսկ յերբեմն և ավելի քիչ: Յեւլ ահա այս-
տեղ միաժամանակ նկատվում է չափազանց խիստ բազմացում,
յերբեմն վոչ միայն առաջնակարգ, այլ և յերկրորդական և պա-
տահական վնասատուների, իսկ վերևում հիշված բամբակի կրն-
դուղի թրթուռը, վորոչ ժամանակ առ ժամանակ բառացիորեն ա-
վերածություններ և գործում այստեղի բամբակի արտերում:

*) Այնտեղ դրությունն այդպես եր պատերազմից առաջ, սա-
կայն պատերազմի պատճառած անհաջողությունների և ցնցում-
ների հետևանքով, բամբակի մշակույթը վորոչ չափով ընկավ.
«կտցին ուժեղ կերպով բազմանալ և վնասատուներ, բայց վերջին
ապրիներին բամբակագործության վերականգման հետ, վնասա-
տուների զերն անպայմանորեն պետք է աննշան դառնա:

չեն փխրացնում հողը կամ անում են շատ տնինամ՝ 1—2 անգամից վոչ ավելի. իսկ մոլախոտերի դեմ փոխանակ անխնա կովետու, մոտածում են, վոր նրանք... ողորակար են, վորովհետև իբր թե չվաք են անում հողին և չեն թողնում, վոր նա չորանա: Այս ձևի վերաբերմունքի հետևանքով, այդտեղի բամբակի ցանքերը սովորաբար այնքան բամբակի ցանքի տպավորութիւն չեն թողնում, վորքան անսովոր կէրպով փարթամ դարգացած մոլախոտերի, իսկ այդ ցանքերի բերքը, կարելի չե ասել, խայտառակ կերպով ցածր է, և մեր Միութեան տեկտիլ արդյունաբերութեան շահերի տեսակետից բոլորովին անթույլատրելի, վորովհետև դա վերջի վերջո վոչ թե բամբակի մշակութիւն է, այլ հողն աննպատակ վոչնչացնել և ջրի անարդյունավետ ծախս: Իսկ մինչդեռ այստեղ չի կարելի դանդաղել հողի և կլիմայի դեմ, վորովհետև նույն Անդրկովկասում կան ավելի կուլտուրական տնտեսութիւնների բներ, վորոնց ոտացած բերքը քիչ է յետ մնում Միջին Ասիայի բերքերից: Իսկ կլիման այստեղ կարելի չե համարել ավելի բարեհաջող բամբակի մշակութեան համար, քան նույն Միջին Ասիայում, վորովհետև առաջին աշնան ցրտերն Անդրկովկասում վոչ պակաս, քան մեկ ամիս ուշ են վրա հասնում, համեմատած, որինակ, վերևում հիշված Ֆերգանի հովտի հետ:

Անդրկովկասից բամբակացանը չստանալով բամբակի լավ բերք, դրա փոխարեն տեսնում են իր դաշտում մոլախոտերի հարուստ բերք և ավելի շատ քանակութեամբ ամեն տեսակի վնասատուներ: Այսպես որինակ, նույն բամբակի կնդուղի թրթուռը, վորն իբրև բամբակի վնասատու՝ Ֆերգանում գոյութիւն չունի, Անդրկովկասի մի քանի շրջաններում առանձնապես բարենպաստ պայմաններ են գտնում իր մասսայական բաղմացման համար իսկ բամբակի դաշտերը, վորոնց հողի մեջ կան այդ վնասատուների հարուստիները, ձմեռը մնում են չվարած, զարնան թիթեռները ժամանակ են ունենում դուրս գալու հողի միջից, մինչև, յերբմիջ ուշացող արտը ջրելը և նույնպես ուշացած ու անխնամ կատարված վարը: Իսկ յերբ ամառն է գալիս և թրթուռները յերկրորդ սերունդը, այսինքն հետնորդներն առաջին սերնդի, այն թրթուռների ու թիթեռների, վորոնք սնվում են յայդտեղի ընդարձակ և խիտ մոլախոտերի վրա (մայիսին—հունիսին), տեղավորվում են արդեն բամբակենու վրա, ապա և այստեղ շատ քիչ բան է խան-

գարում նրանց՝ անարդել կապարել իրենց ձևափոխությունը, վարովհետև ցանձերի հողը, ինչպես վերևում նշվեց, համարյա չի փխրացվում և հարսնյակները ժամանակ են ունենում դառնալու թիթեռներ, վորոնք աղող կերպով հողի միջից դուրս են դալիս նրա մակերևույթի վրա, վատ մշակվող, թույլ և հյուծված բամբակենին չի կարող կնդուղի վորդի հասցրած մնասկածքներից կորցրած պտղատու որդանները փոխարինել նորերով և նրա վրա մնում ու հասնում են շատ քիչ քանակությամբ կնդուղներ:

Բամբակի կնդուղի թրթուռի մասսայական բաղմացման խնդրում մենք բոլորովին այլ պատկեր ենք տեսնում վերևում չիշված Ֆերդանում. այնտեղ բամբակի հողը փխրացվում է, այնպես վոր շատ քիչ հարսնյակներ կարողանում են անվնաս մնալ, ապա և, յեթե մնում էլ են կենդանի, միևնույն է, ջրելուց հետո նրանք կաշում են ցեխի հետ, այն անցքը, վոր թրթուռը պատրաստել եր թիթեռի դուրս գալու համար, ջանդվում է և նրանք վերջի վերջո չեն կարողանում հողի յերես դուրս գալ: Թրթուռների առաջին սերունդը մասսայական քանակությամբ զարգանալու տեղ չունի, վորովհետև արդեն առված է, դաշտերում, կամ նրանց մոտիկ տեղերում մոլախոտեր համարյա չկան: Վերջապես, նույնիսկ, յեթե բամբակենու վրա մեկ-յերկու թրթուռ յերեսային և մնասեցին մի ջանի հատ կոկոն և վարսանդ, ապա ուժեղ և առողջ բաւյն իսկույն կորցրած պտղատու որդանները կփոխարինի նորերով:

Ամբողջ վերահիշյալից բոլորովին պարզ է, վոր բամբակենու այս կամ այն մնասատույի յերեսը կախված է, վոր թե նրանից, վոր մենք նրա դեմ չենք կռվում, այլ հետևանք և բամբակի դաշտի այս կամ այն կերպ մշակելու:

Այդ պատճառով փորձենք պարզել, թե ինչպես պետք է մշակենք մեր բամբակի արտերը, վորպեսզի նրանց վրա ստեղծվեն շատ ավելի քիչ բարեհաջող պայմաններ բամբակի զանազան մնասատուների մասսայական բաղմացման համար մեկ կողմից և ապահովվի բամբակի լավ բերքը մյուս կողմից:

Բամբակի հողի վարը և ցմբսից տառք ջրելը

Յե՞րբ պետք է կատարել բամբակի հողի վարը և ցանցսից առաջ ջրելը. դարձանք, մենք մասամբ միայն մայիսի՞ն, ինչպես այստեղ անում են, թե՞ մի ուրիշ ժամանակ:

Նախ, բամբակի ցանքի համար նշանակված, բայց աշնանից չվարված հողերը հնարավորութուն են տալիս, վոր բարեհաջող կերպով ձմեռեն թե հողի վերին շերտում հանդուսացող մշակաբույսերի հարսնյակները (բամբակի կնգուղի թրթուռի և կուրադրինայի) և հողի մեջ ապրող կորոզ թրթուռները (աղբորտի-ղը), այլ և, վերջապես, բազմաթիվ լվիճները և մոսառայնային տիգերը (չոռը), վորոնք ձմեռը տեղավորվում են դանդաղան, դեռ կանաչ մուխոտների վրա, յերբ առաջին աշնանային ցրտերից՝ բամբակենին արդեն մեռել և։ Յերկրորդ՝ այդ խոկ դաշտում բարեհաջող կերպով ձմեռում և մուխոտների այն կամպանիան, առանձնապես կոճղարմատներ ունեցող, վորը հետո սմանն այնպես փաթթած կերպով աճում և այտուղի բամբակի արտերում։ Յեր-րորդ՝ չվարած — թողած հողը նստում և, արորվում և արածող տավարի կողմից և կանուխ դարնանը կորցնում և բավական խո-նավութուն գոլորշիացնելու միջոցով, աղա յերբ, սովորաբար մայիսին, առաջին անգամ ջրվում և (արաթ), այն ժամանակ դաշ-տի վարն ավելի յե հետաճողվում — ուշանում և մուգ-վաղ վարած հողը ժամանակ չի ունենում հասունանալու՝ բամբակ ցանելու համար, իսկ ցանքն իր հերթին նույնպես սովորաբար ուշանում և այդ պատճառով։

Այդպիսի ուշ ցանքի հետևանքով, բամբակենու կոկոնա-կալելն ու ծաղկելը նույնպես ուշանում և և դուզադիպում և բամ-բակի կնգուղի վորդի յերկրորդ սերնդի թրթուռների մասսայա-կան յերևալուն և մոսառայնային տիգի ուժեղ բազմանալուն։ Ու-շանում և, վերջապես, և կնգուղիների բացվելու և հում բամբակի հավաքելու ժամանակը։

Այս բոլորից խուսափելու համար անհրաժեշտ և բամբակի հողի վարը կատարել աշնանը, նախապես դաշտի յերեսից հախ-ճելով նախորդ բերքից մնացած ցողունները, տերևները և այլն։ Այդ վարը պետք է անել առանց նախապես ջրելու, մոչ պակաս, քան 15—20 սանտիմետր (4 վերջ.) խորությամբ, խոշոր կոշտե-րով, վորի համար պետք է հանել դութանի դանակը և դրանից հետո չփոցիել։ Աղա ձմեռանը, առաջին սառնամանիքներն սկսե-լուց առաջ վարած արաթի մեջ են բաց թողնում ջուր, աշխատելով, վոր հողը հավասարապես թրջվի, այլ և հիշալ կոշտերը ջրով հաղենան, վորպեսզի հետո այդ սառչելով մոչնչացնի կոշտերի

մեջ ձմերուղ մոլախոտների արմատները և վնասատուներին: Այս ձևով ջրված արտերը մի կողմից մեծ չափով խոնավություն են հաղթում, մյուս կողմից՝ հողը, կոշտերը սառչելու և հողմահարության յենթարկվելու հետևանքով, անսպաժան լավանում և: Այս դարձանք, բամբակի ցանքն անելիս մոշ մի կարիք չկա նորից ցանքից առաջ ջրելու և աղատ կարելի չե դեռ ապրիլի վերջին սոսնալ համահասարար ծիլեր, յնրո այն դաշտերը, վորոնք դարձանային (մայիսյան) արաթի յեն թողնված, դեռ սպասում են ջրի: Հարկավոր չե նաև դարձան այդ ժամանակ նորից խոր վարել բամբակի հողերը, այլ, բավական և վոշ խորը փխրացնել նրանց մակերեսը թեթև գութանով, կամ նույնիսկ ափսեյաժոր փոցիներով: Այդ փխրացումից հետո անհրաժեշտ և կոշտերը ջարդել և մոլախոտների արմատները դիզ-զազ ու զսպանակավոր փոցիներով դուրս հանել:

Յամֆ. — Յեթն հողը վարված և աշնանից, ջրված և ձմեռը և այդ պտուղառով իր մեջ ունի խոնավության բավական մեծ պաշար, ապա թեթև դութանով և ափսեյաժոր փոցիով մշակելուց հետո, բամբակի ժամանակին ցանք կատարելը վոշ մի դժվարություն չի ներկայացնում: Ինքնին հասկանալի չե, վոր պետք և լինի անսպաժան շարքացանք, ցանվի մարկերի ուղղությամբ, վորպեսզի դուրս յեկած ծիլերը լինեն ուղիղ և զուգահեռ շարքերով: Իսկ առողջ ծիլեր և ապա առողջ ու ուժեղ բամբակենիներ ունենալու համար անհրաժեշտ և ցանել լիքը և առողջ սերմեր, հաղթված այն ցանքերից, վորոնք անցյալ տարի ամենից զիչ են տուժել վնասատուներից: Իսկ շաղացանքը բոլորովին թուլլատրելի չե: Ե՛լ ավելի թուլլատրելի չե բամբակի ցանքից անմիջապես հետո հողը ջրելը (այսինքն, տեղական լեզվով սապսուլար), վորը դործադրվում և Անդերկովկասի մի քանի մասերում:

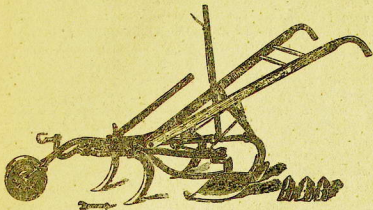
Բամբակի տրտի ինսամֆն ու մշակումը ծիլերը դուրս գալուց ետո մեծ և բերքի հավաքելը. — Յերբ կերևան բամբակի ծիլերն ու մատաղ բույսերը, իսկ միաժամանակ և, իհարկե, զանազան մոլախոտների անխուսափելի ծիլերը, անհրաժեշտ և արտի առաջին փխրացումը և սեհակացումը կատարել ձեռքով, այլև քաղահանել մոլախոտները ձեռքի թոխիներով թե շարքերի վրայից և թե շարքամիջի տարածությունից, աշխատելով վոշ միայն կտրել, այլ և պոկել — դուրս հանել նրանց արմատները: Իսկ յեթե մո-

լախոտների վրա կա, որինակ, լվիճ, սոլա, վարպետդի նա կրտա-
ված և չորացած մուլախոտների վրայից բամբակենու վրա չանցնի,
անհրաժեշտ և քաղհանելու ժամանակ նրանց հավաքել փոցխով
կամ 14 թաթանի կուլախովատոր փոցխով և անմիջապես հեռացնել
դաշտից: Իսկ յեթե հողի մեջ աղբոսադի թրթուռներ շատ կան,
իսկ մուլախոտների վրա իտալական մորեխի մեծ քանակությամբ
թրթուռներ, այդ դեպքում, քաղհանից հետո իսկույն ցանքսի
վրա փռում են թունավորված դրախիչ նյութեր^{*)} և վոչ մի դեպ-
քում չեն հետաձգում բամբակենու ծիլերի քաղհանելն ու սեհրա-
կացնելը, վորպեսզի քաղհանված մուլախոտներից միաստուռները
չանցնեն բամբակենու վրա: Իսկ յեթե հիշյալ միաստուռներից
շատ կան, սկզբում քաղհանում են, ապա ցրում են դրախիչ նյու-
թը, յերբ նյութի ազդեցությունը պարզվում է, սկսում են սեհ-
րակացնել բամբակի ծիլերը:

Մուլախոտների առաջին քաղհանը կատարելուց հետո անհրա-
ժեշտ է միաժամանակ և փխրացնել արտի յերեսը, վորպեսզի խո-
նավությունը լավ պահվի հողում: Մի առ ժամանակ հետո 20—
25 որից), այդ փխրացումը և դուզընթաց քաղհանն ու մուլախո-
տերին դաշտից հեռացնելը՝ նորից են անում՝ նպատակ դնելով
հողի մակերեսի ուժեղ փխրացման միջոցով ալիելի յերկար ժա-
մանակ պահել նրա մեջ հավաքված խոնավությունը և ուշացնել
առաջին ջրի ժամանակը, վորպեսզի բամբակենին խոնավություն
հավաքելու համար աշխատի ալիելի յերկար և ուժեղ արմատներ
զարգացնել, ի նկատի ունենալով, վոր հետադաշում (հուլիսին —
ոգոստոսին) մի կողմից բույսերն սկսում են ուժեղ կերպով դու-
լորչիացնել իրենց միջի ջուրը, մյուս կողմից՝ հողի խոնավու-
թյունն էլ քիչ է լինում, ուստի և բույսն ստիպված է խոնավու-
թյուն հավաքել ալիելի մեծ մակարդակից: Հակառակ դեպքում,
բամբակենու հողից վեր և հողի տակ գտնվող մասերի միջև հա-
վասարակշռությունը կխանդարվի, և բամբակենին ստիպված
գլխի ուժեղ կերպով զարգացնել և դուրս տալ իր պտղատու սր-
զանները (կոկոններն ու վարսանդները):

*) Գրախիչ նյութը պատրաստվում է 32 կիլո թեփից կամ
բամբակի փուռայի այլուրից, վորը թրջվում է մկնդեղաթթվային
նատրիումի լուծույթով (1 և կես կիլ. մկնդեղաթթվային նատ-
րիումը լուծված մեկ դուլլ (12 լիտր) ջրի մեջ):

Առաջին ջուրը, ինչպես արդեն ասվեց, վորքան հնարավոր է, ուշ եմ անում, իսկ ջուրն արտի մեջ անցնելու համար բզլիցով ափսոսներ են բաց անում շարժերի միջի տարածության վրա և ապա այդ ափսոսները ծածկում են 14 թաթանի կուլտիվատոր-փոցիով կամ ծալրահեղ դեպքում, սովորական հինգ թաթանի

Հինգթաթանի պլանետ կուլտիվատոր

պլանետով: Զրեղու ժամանակն իմանում են բամբակի տերեւների դուռնից, վորը ջրի պահասության դեպքում դառնում է մութ-կանաչ և բացի այդ, տերեւները կախ են ընկնում, կարծես թե թա-ռամում են որովա շող ժամանակը և յերեկոյան դեմ, Միջին Ա-սիայի բամբակացանների արտադայտությամբ՝ զբամբակն այր-վում եւ: Յեթն դիւերը տերեւները նորից բարձրանում են և առա-վոտյան դեմ ուղղվում են, այդ դեպքում դեռ կարելի յե չլրել: Ըստ յերբ դործն այնտեղ ե հասնում, վոր տերեւները և՛ դիւերը շին ուղղվում, ապա այդ նշանակում է, վոր կրիտիկական մո-ժեման արդեն հասել ե և անհրաժեշտ ե իսկույն եեթ ջրել: Իսկ յեթե տվյալ մոմենտում ջրել հնարավոր չե, պետք ե լրացուցիչ հերպով արտը փխրացնել: Իհարկե, այսպես արհեստականորեն ջրելն ուշացնում են միայն մայիսին և հունիսին: Իսկ յերբ առա-ջին ջրից հետո բամբակենին կսկսի ծաղկել և կոկոններ կազմել, այն ժամանակ, իհարկե, պետք ե, ընդհանառակը, վոչ միայն տալ

նրան ամբողջ անհրաժեշտ ջուրը, այլ և հող տանել հողի խոնավուքայնը պահպանելու մասին՝ արտն ուժեղ կերպով փխրացնելով և քաղհանելու միջոցով՝ հեռացնելով բոլոր մալխատերը, վորոնք հանդիսանում են խոնավության դիտարկողները։ Մյուս կողմից, վորպեսզի ավելորդ խոնավությունից բույսերը և դրա հետևանքով պտղատու որդանները թույլ չբարդանան, անհրաժեշտ է նաև չափից դուրս շատ ջրել և ջուր անել իսկապես անհրաժեշտության դեպքում, դատելով տերևների դույնի միջնույց։ Ջուրը տնտեսորեն ծախսելը մոլ միայն բամբակագործության հիմնական կանոնն է, այլ և ընդհանրապես յերկրագործության, վորովհետև շատ առատ ջրելու հետևանքով, մի կողմից առաջանում են ճահիճներ և դարդանում է մալարիա հիվանդությունը, մյուս կողմից՝ հողերը դառնում են աղի և բոլորովին անպետք՝ հետագայում բամբակի մշակույթի համար։ Վրոգելու, ջրի տնտեսման տեսակետից, ցանկալի չէ ջուրը մեծ հոսանքով բաց թողնել արտերի վրա, այլ հաստատապես խորհուրդ է արվում՝ ջուրը բաց թողնել բարակ հոսանքով։ Այդ նպատակի համար, ինչպես հայտնի չէ, հողամասի դրխավոր առվից (նկ.) սկզբում անց են կացնում նրան գուղահեռ յերկրորդական ջրող առու, ապա, յեթե այդ առուն շատ յերկար է դուրս գալիս, նրանից իր հերթին անց են կացնում ավելի կարճ և բարակ առվակներ ամեն 10—15 շարք բամբակի համար մեկ հատ, վորոնցից բաց են թողնում ջրի փոքր հոսանքներ, վորոնք կամաց—կամաց ցած են հոսում շարքերի միջով և առտիճանաբար ծծվում հողի մեջ՝ նախապես բացված ակոսների միջոցով։ Հիշյալ յերկրորդական ջրող առուն դնում է հողամասի բարձր կետերով, իսկ շարքերը և ջրելու ակոսները դասավորվում են կամ ուղղահայաց, կամ նրա հետ փոքր անկյուն կաղմելով։ Ջրելու ակոսները հողատեսերին հորիզոնական ուղղությամբ տանելը, ինչպես այդ կատարվում է Միլին Ասիայում բամբակը թմբերով մշակելիս, բոլորովին հարկավոր չէ, վորովհետև յեթե ջրի հոսանքը փոքր է, յերբեք ել հողը լվացվել և ներքև քշվել չի կարող։

Միջաբաշխի տարածությունը 14 թաթանի կուտիվատորփողտով կամ ծայրահեղ դեպքում 5 թաթանի պլանետով փխրացվում է մինչև այն ժամանակ, յերբ բամբակենիները կսկսեն իրար

կաշէլ և միջնաբային տարածութիւնն ամբողջութիւն ծածկել։ Դրանից հետո, իհարկեւ, մուխոտերն արդեն հնարավորութիւն չունեն բարձրանալու, իսկ մյուս կողմից՝ բամբակով ծածկված հողն ալեւի քիչ և չորանում և կորցնում էր խոնավութիւնը։

Համենայն դեպս, բամբակը ջրելու և միջնաբային տարածութիւնը մշակելու ժամանակ միշտ պետք է նկատել ունենալ վերելում հիշված համասարակչութիւնը բամբակենու արմատները և վերերկրյա մասերի միջև, աշխատելով հողի մեջ խոնավութիւնն պաշար հալաքել ձմեռը կամ վաղ դարնանը՝ ցանքսից առաջ ջրելու միջոցով, իսկ այնուհետեւ ջրել այնքան, վրա բավականացնի ուժեղ դուրըշխացման և տերեւների ու մյուս վեգետատիւ և պտուղատու որդանների միջոցով խոնավութիւն կորուստի չըջանում՝ հուլիսի և ոգոստոսի ընթացքում։ Դրանով այս կամ այն չափով կանխվում է կոկոնների և վարսանդների մասսայական թափվելը, վրա սովորաբար նկատվում է այդ ժամանակ։

Ի միջի ալոց, այդ ամիսներին՝ հուլիս—ոգոստոսին սկսում են մասսայորեն յերևան գալ և բազմաճառ բամբակի ամենահայտնի վնասատուները, հատկապէս կնգուղի վորդը և վոտայնային փղը (այլև սովորաբար կարողըինան), այդ պատճառով հենց այդ ժամանակ բամբակին փչում են ծծումբ և մկնդեղաթթվային կալցիում։

Սկսած ոգոստոսի յերկրորդ կիսից, բամբակի ջրելը բոլորովին դադարեցնում են, վորպեսզի բույսերը, պտղատու ճյուղերի փոխարեն աճող տերեւներ չտան։ Իսկ յերբ կսկսեն բացվել կնգուղիները, այդ ժամանակ բամբակի հալաքելը (չախաքը) չպետք է շատ ուշացնել և հետաձգել, ինչպէս այդ յերբեմն արվում է, վորքան հնարավոր է շուտ, վորպեսզի առաջին և յերկրորդ հալաքը ժխասին կատարվի։ Այդ հետաձգելու հետեանքը լինում է նախ այն, վոր յերկար ժամանակ արելի, քամու, յերբեմն անձրևի տակ միացող բամբակի թելը բացված կնգուղիների մեջ սկսում է փշաճալ այն մտքով, վոր նրա ծայրերը մեռնում են (մեռած թել) և ապա հետագայում դործվածքներ պատրաստելիս՝ ներկ չի ընդունում։ Իսկ յերկրորդ՝ յերկար ժամանակ բամբակն առանց հալաքելու թողնելիս՝ յենթարկվում է վտանգի շիրալի կողմից, այսինքն՝ կեղտոտվում և բամբակի լվիճի քաղցր արտաթորութեամբ, վորն սկսում է յերբեմն ուժեղ կնքւով դարգանալ հենց

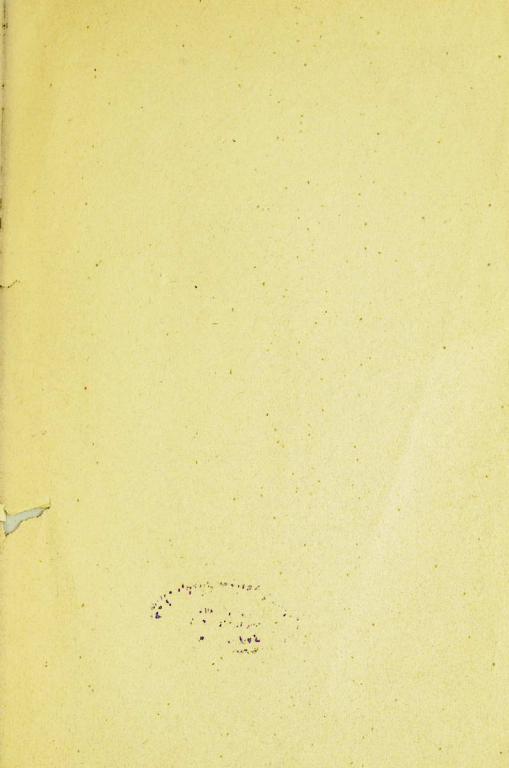
ատրվա այդ ժամանակ մասնաւորն: Վերջապէս, մոլախոտերով
ծածկված բամբակի առտերում վտանգ կա, վոր բամբակի կնիւ-
ղից դուրս յեկած թելերը կպչեն մոլախոտերի կպչուն և ծակող
սերմերին:

Իհարկէ, ավելի պետք և շատոյել բամբակը հալածել մինչև
ցրտերն սկսելը, վորովհետև մեռած և չորացած ծողկակիցներ
ու տերեւների փշրանքները խառնվելով բամբակին՝ կնկոտաւ
են այն և բախտան նվազեցնում թե՛ բամբակի և թե նրանից պատ-
րաստված թելի վորակը:

Ահա բամբակի մշակման այն յեղանակները, վորոնց միջոցով
մի կողմից հնարավոր և ստանալ առողջ, ուժեղ և այս կամ այն
վնասատույի հասցրած վնասվածքներին դիմացող բամբակենե-
ներ, իսկ մյուս կողմից՝ բամբակի ցանքերում ստեղծվում են այդ
վնասատուների մասնաշաղկապն ընդամենը համար անբարենշնչող
պայմաններ: Իսկ ընդհանուր առմամբ, այդ յեղանակները լիովին
համապատասխանում են այն յեղանակներին, վորը խորհուրդ են
տալիս դուռդատնետները՝ բամբակի առաջնաշաղկապն բերքն ստա-
նալու համար: Հետեաբար, վորքան լավ մշակվի բամբակի ցան-
քը, այնքան քիչ վնասատուներ կլինեն և նրանց վնասն էլ քիչ կը-
լինի: Վորքան մշակութունը վատ է, այնքան ավելի շատ վնա-
սատուներ կլինեն և ավելի շատ վնասներ կհասցնեն բամբակե-
ցանին:

A 1620

ՀԱՆ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0065297

90762 10 489.

(034)

ЦЕНА

111
1620